

- **1. Основні культурні пам'ятки епічного періоду Стародавньої Індії:**
 - **1.1. "Махабхарата",**
 - **1.2. "Бхагаватгіта",**
 - **1.3. "Закони Ману".**

- **2. Джайнізм**

- **1.1. "Махабхарата"** (у санскриті подвійний наголос на 2 та 3 склад) – "Величне сказання про нащадків Бхарати") – один з найдовших літературних творів у світі.
- Це – складний, але органічний комплекс епічних оповідань – новел, байок, притч, легенд, діалогів, міркувань богословського, філософського, правового характеру, космогонічних міфів, гімнів, які поєднані за типовим для індійської літератури принципу обрамлення.
- Складається з 18 книг (парв) і містить близько 100 тисяч шлоків (двустигий). Цей твір у декілька разів довший за "Іліаду" з "Одисеєю" взятих разом. Датується першою половиною I тис. до н.е. Належить до священного переказу – смріті.

- У Махабхараті згідно з традицією розрізняють три верстви, або редакції, що називаються Вайшампаяни, В'яси і Сауті.
- Махабхарата створювалась століттями, філософські концепції, викладені в ній, хоч і відзначаються загальною спрямованістю, проте далеко неоднорідні.
- У Махабхараті, на відміну від Упанішад, де філософія подана в несистематизованому вигляді, з'являються цілі філософські трактати і концепції, які мають більш фіксований понятійний апарат.

- Саме в цей період виникають головні філософські системи Індії. Основні серед них – Санкх'я і Йога.
- У Махабхараті поряд з релігійно-ідеалістичними концепціями більш повно відображено, ніж в Упанішадах, матеріалістичні вчення (вчення Панчашикхи).

Найбільш вагомими текстами філософського змісту є:

- "Книга Санатсуджаті" (5 книга),
- "Бхагавадгіта" (6 книга),
- "Мокшадхарма" (12 книга),
- "Анугіта" (14 книга).

- По суті, в протистоянні були не тільки двоюрідні брати – 5 Пандавів і 100 Кауравів: у битві приймали участь не тільки їх близькі і далекі родичі, але майже все населення Древньої Індії, багатомільйонні маси різних племен.
- Благородні Пандави були і до цього часу залишаються народними улюбленцями. Каурави, серед яких також немало було гідних вождів, їм заздрили з самого дитинства і намагалися – спочатку оббрехати, лишити їх по праву належного їм царства, а потім і взагалі загубити. Через це і розгорілася велика битва – на фоні великих пристрастей.

- Древні автори славилися вмінням описувати битви. "Махабхарата" тут не виключення. Цілі книги присвячені кривавому зіткненню величезних армій і вишуканим поєдинками.
- Поетична майстерність безвісних авторів "Махабхарати" досягло небувалої, майже абсолютної майстерності. Про це говорить хоча б той факт, що, починаючи з ХІХ століття, ряд сюжетів вставних поем давньоіндійського епосу не раз надихали багатьох європейських поетів. Переклад на російську мову В.А.Жуковського поеми про Налє і Дамаянті – кращий тому доказ.

- "Махабхарата" – не тільки поетична енциклопедія Древності, але і ще підручник мудрості. Не одне покоління індійців виховувалось на "Бхагавадгіті" ("Божественій пісні") – філософській поемі, вкрапленій в епос і акумулюючий в собі основні світоглядні і моральні принципи індійського менталітету.
- Окрім цього "Махабхарата" містить у собі докладну інформацію про побут і звичаї древніх індійських народів. Через неї можна довідатися про релігійні традиції тих часів, про військові лаштунки, домашні обереги, традиції жінок і чоловіків тощо.
- Доблесть, Любов і Мудрість – три головні кити, на яких стоїть "Махабхарата".

1.2. "Бгаґавадґіта" – це:

- синтез релігійних і філософських ідей;
- трансформація брахманізму,
- вчення про належну дію – йогу,
- вчення про істинне знання.
- **Бгаґавад-ґіта** (санскр. भगवद्गीता [bʰʌdʒɪ, uɫɖˈɡiːt̪ɑː] "Божественна пісня") — одна з частин Махабхарати. Є одним з найважливіших священних текстів в багатьох течіях індуїзму.

- Вісімнадцять розділів Бгаґавад-ґіти – це шоста частина Маґабхарати.
- Вона містить відомості з історії Індії, опис природи Бога (Бгаґавана), природи душі (атми), природи часу (калі), природи дії (карми) і природи матеріального творіння (пракріті).
- Інтригуюча передісторія, філософське підґрунтя і гостросюжетна розв'язка Курукшетрської битви детально описані в староіндійському епосі "Маґабгарата".

- У літературі сама Гіта вважається центральною частиною цього великого епосу про історію людства, проте з релігійної точки зору Гіта – це самостійний твір, вік якого, за даними самої Гіти, значно перевищує звичні для сучасної наукової парадигми мірки, складаючи понад 2 мільйони років. Теологічно Гіта входить у розряд Упанішад і називається "Гітопанішадою".

- Бгаґавад-гіта — видатний філософський твір, який визнають майже всі філософські школи Індії. Усі видатні ачарії дали на неї свої коментарі. Серед них: Шрі Рамануджачарія, Шрі Мадгвачарія, Джіва Госвами, Вішванатга Чакраварті, та ін.
- Приводом для Бгаґавад-гіти була відмова від битви великого воїна та полководця Арджуни внаслідок ілюзії, яка тимчасово запанувала над ним. Тому Крішна (санскр.: "той, хто приваблює всіх", "вселюблячий", також - "темний") дав йому досконалі настанови, які розсіяли його ілюзію і привели до безумовної перемоги Пандавів заради спокою та справедливості на Землі.

- Внутрішня ж причина полягала в тому, щоб усім заблудлим у цьому матеріальному світі душам дати можливість ясно почути просто від Бога мету людського життя – як пізнати Господа, звільнитися від ілюзії й повернутися до свого вихідного стану – вічного, любовного, відданого служіння Богу і повернутись на батьківщину — до духовного світу.

Отже, суть писання зосереджена на пізнанні:

- хто є Бог і який Він,
- себе як душі,
- стосункам душі і Всевишнього (усвідомленню залежності своєї діяльності від Бога і тому – необхідності посвяти її Богу, чим би ми не займалися).

- За всю земну історію Гіти було зроблено понад 600 перекладів і тлумачень цього священного тексту. Своїй нинішній популярності на Заході, в Європі і в самій Індії Бгаґавад-гіта в значній мірі зобов'язана перекладу і тлумаченню її видатним індійським релігійним діячем Бгактіведантою Свами Прабгупадою (1896-1977) у дусі традиції бенґальського вайшнавізму (крішнаїзму).

Основні ідеї, викладені у «Бхагавад-гіті»:

- Мудрі не мають скорботи ані про живих, ані про мертвих
- Не слід перебувати у скорботі, виконуючи свой обов'язок.
- Слід рівно відноситися до друзів та ворогів, до пошани й засудження, спеки и холоду, щастю и нещастю, й бути вільним від прихильностей
- Гідний звільнення той, кого не виводить з рівноваги щастя й страждання, хто зберігає спокій і твердість в обох випадках.

- Нихто не може знищити безсмертну душу
- Той, хто народився, обов'язково помре і після смерті знову народиться .
- Матеріальна природа складається з першоелементів й контролюється гунами.
- Покинути всі види релігій й просто вручити себе Кришні.

- **2. Філософія джайнізму.**
- **Джайнізм** (санскр. जैन, від санскр. जिन, «переможець») – релігійно-філософське вчення, що виникло в Індії приблизно в VI ст. до н. е., поширене в сучасній Індії та Шрі-Ланці.
- У сучасному світі джайнізм — невелика за кількістю (вірних нараховується приблизно 4,9 млн), але дуже впливова релігія в Індії. Джайни найзаможніша релігійна група Індії. Вони зберігають прадавню систему освіти, і їхня громада має найвищий відсоток грамотності серед інших релігійних груп у країні. Бібліотеки джайнів найстаріші в Індії.

- Засновником джайнізму вважається проповідник Вардгамана (VI ст. до н. е.), званий Джиною (переможцем — традиційне звання буддійських та джайнських святих), а також Магавірою (санскр. महावीर, що можна перекласти як «дуже хоробрий» або «великий герой»), проте кодифікація джайністського канону відбулася через шість століть.
- Вважається, що Вардгамана переміг карму сам і вказав шлях до її подолання, а, відтак – до спасіння і іншим людям. З іншого боку, самі джайни вважають, що джайнізм існував вічно, як вічно існує сам Всесвіт, а Магавіра був двадцять червертим у низці 24 просвітлених, що існують в кожному циклі переродження світу.

- Основою джайнізму як дгармічної релігії є віра в низку перероджень (*дхармачакра*), можливість звільнення від сансари (мокша), суворий аскетизм, незмінна цінність життя в будь-якому його прояві та, як наслідок, нечинення шкоди живим істотам — ахімса. Джайнізм відкинув авторитет Вед, відкрив доступ в свою громаду представникам усіх варн.
- Новим у джайнізмі є принцип власних зусиль, власного праведного життя, власної аскези — ці умови в брахманізмі не були вирішальними і наближують джайнізм до буддизму. Але на відміну від буддизму джайнізм стверджує, що не всяке життя є злом і стражданням — таким є лише погане життя. Звідси нірвана в джайнізмі — це досягнення душею вічного блаженства, в якому джайни бачать сенс людського існування. З метою досягнення нірвани прихильники джайнізму зобов'язані вірити у своїх пророків і суворо дотримуватися їхніх приписів.

- Найголовнішою мантрою джайнізму (махамантрою) є навкармантра, яка прославляє тіртханкарів та ченців (садху). Кожний джайн її повторює щоденно.
- На рубежі нової ери джайни поділилися на два головні напрями: шветамбари («одягнені в біле») та дігамбари («одягнені повітрям»). Дігамбари-ченці практикують повну відмову від одягу, бо одяг (як і будь-яка власність) прив'язує людину до матеріального світу. Звідси впливає неможливість для жінок досягти спасіння в цьому житті (тобто треба спочатку переродитися в особу чоловічої статі), бо голизна жінок вважається неприпустимою. Шветамбари натомість вважають досягнення нирвани для жінок цілком можливим.

- Джайни поділяються на ченців-аскетів і торговців-мирян (займатися сільськогосподарською діяльністю не можна, бо при обробці землі можна вбити живі істоти — хробаків, комах).
- Джайнській міфології відома величезна кількість божеств, розподілених на класи та підкласи, проте немає поклоніння їм. Центральним пунктом вчення є визнання двох начал — духовного й тілесного. Вважається, що душу мають усі предмети, але подолати карму, що прив'язує душу до тіла, може лише людина.

- В Індії за даними перепису 2001 року 4 225 053 послідовників джайнізму. Хоча джайни складають менше половини відсотка населення Індії, вони є найбагатшою, найосвіченішою та найвпливовішою групою в країні. Так, джайни, незважаючи на свою нечисленність, сплачують 24% подохідного податку у Індії^[1]
- Значна частина джайнів проживає за межами Індії. У всьому світі — приблизно 10-12 млн джайнів